tektūrinių dalių pusiausvyra bei tektonika.

Vilniaus universiteto veiklai daug dėmesio skyrė ir Mykolas Kleopas Oginskis. Jis Universitetui yra padovanojęs du mikroskopus, teleskopą ir nemažai kitų mokymo priemonių, rūpinosi, kad būtų suteikta amnestija čia dirbusiam įžymiam matematikui, filosofui Jonui Sniadeckiui (1756–1830). 1802 m. M. K. Oginskis buvo išrinktas Vilniaus universiteto Garbės nariu.

Nuotraukose: viršuje – Vilniaus universiteto observatorijos Baltosios salės portalo fragmentas; kairėje – Vilniaus universiteto observatorija (Stanislavo Hanuševičiaus akvarelė, XIX a.), dešinėje – Baltoji salė ir jos portalo fragmentas

Vilniaus šv. Jonų bažnyčios Oginskių (Dievo Kūno) koplyčios portalo fragmentas

VILNIAUS ŠV. JONŲ BAŽNYČIOS OGINSKIŲ (DIEVO KŪNO) KOPLYČIA

Oginskių (Dievo Kūno) koplyčia pastatyta XVI a. – apie 1573 m. Iš pradžių ją globojo Dievo Kūno garbinimo brolija – šios brolijos koplyčia veikė 1573–1768 m. Gaisras 1737 m. sunaikino visą koplyčios interjero meninę įrangą ir inventorių. Buvo išgelbėta tik stebuklingoji Kristaus Nukryžiuotojo XVI a. medinė skulptūra ir keletas bažnytinio taikomojo meno daiktų. Šios koplyčios remontas užtruko iki 1741 m. Buvo pasamdytas architektas A. Viurcneris, kuris pagal užsakovų patvirtintą projektą koplyčioje įrengė tris mūrinius altorius su figūrinėmis šventųjų skulptūromis, taip pat puošnų vargonų chorą. Apie A. Viurcnerio rekonstruotą Dievo Kūno koplyčios interjerą neišliko jokių ikonografinių duomenų. Dievo Kūno garbinimo brolija (faktiškai tikrasis koplyčios ir jos turtų valdytojas buvo Vilniaus magistratas) šia koplyčia mažai rūpinosi. Tada Trakų vaivada Tadas Pranciškus Oginskis (1712–1783) jėzuitams pasisiūlė perimti šią koplyčią savo globon – ją atstatyti, rūsiuose įrengti Oginskių mauzoliejų. Oginskių giminė nuo seno buvo dosni Vilniaus šv. Jono jėzuitų kolegijos rėmė-

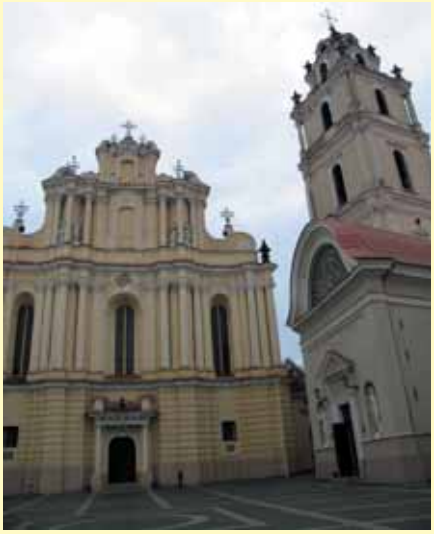

Iš dešinės: Šv. Jonų bažnyčia, varpinė Vilniuje ir šios bažnyčios Oginskių (Dievo Kūno) koplyčios portalas

ja, ypač labdaringa veikla garsėjo Vilniaus universiteto observatorijos fundatorė Trakų vaivados Tado Oginskio teta Elžbieta Oginskytė-Puzinienė. Atsižvelgdamas į tai, Vilniaus šv. Jono kolegijos rektorius A. Skorulskis mielai sutiko su naujo turtingo ir įtakingo globėjo pasiūlymu, o ir miesto magistratas šia sutartimi buvo labai patenkintas – pasibaigė koplyčios išlaikymo rūpesčiai.

Koplyčios rekonstrukcijos projektą parengė jėzuitų architektas, T. Žebrausko mokinys G. Lekevičius. Koplyčios rekonstrukcijos apimtis buvo didelė. Žinoma, kad Trakų vaivada T. P. Oginskis senus koplyčios mūrus iki pagrindų nugriovė, išmūrijo visiškai naują koplyčią ir jos vidų prabrangiai išpuošė. Tam buvo išleista 30 000 auksinų. Architektas G. Lekevičius modernizavo koplyčios vidų, interjerui suteikdamas klasicistinio paprastumo ir monumentalumo. Šito jis pasiekė padalijęs sienas suporintais korintiniais piliastrais, stipriai išryškintu antablementu ir nuo sienos išsišokusiu karnizu, kuris sienas atskyrė nuo skliautų. Altorių vietoje architektas suprojektavo nišą ir jos viduje pakabino stebuklingąją Nukryžiuotojo Kristaus skulptūrą.

T. P. Oginskis Romoje išsirūpino šv. Teofilio relikvijas, kurios 1782 m. lapkričio 2 d. iškilmingai buvo padėtos į sidabrinį karstą su krištolo langeliais ir pastatytos koplyčios altoriuje. Koplyčios kaltinės

geležies vartai buvo papildyti Oginskių herbu. Pietinėje sienoje įrengtos dviejų langų veidrodinės imitacijos, atitinkančios šiaurinės sienos langus. Grindys – tašytų akmenų plokščių, su dideliu akmens plokštės dangčiu į rūsį, ant kurio švino ir žalvario raidėmis išrašyti visi čia 1786 m. palaidoto fundatoriaus titulai ir nuopelnai.

Oginskių koplyčioje yra saugomas Švenčiausias Sakramentas.

Šv. Jonų bažnyčioje yra dvi vertingos medinės, polichromuotos apvaliosios „Nukryžiuotojo“ skulptūros. Pirmoji – krucifikso skulptūra. Ji sukurta XVII a. Anot meno istorikės Regimantos Stankevičienės, formos traktavimu, proporcijomis, modeliavimu skulptūra būdinga ankstyvajam barokui. Krucifiksas priklausė Dievo Kūno brolijai. 1768 m. brolija kucifiksą paliko kunigaikščiams Oginskiams.

Vienas iš trijų Šv. Jonų bažnyčioje esančių portalų puošia Oginskių koplyčią. Jis įrengtas XVIII a. II p. Iš dalies barokinis, su aiškiais klasicizmo bruožais. Projekto autorius – italų architektas Karlas Spampanis (kai kuriuose rašytiniuose šaltiniuose nurodoma, kad Jonas Kristupas Glaubicas, miręs 1767 m. kovo 30 d.). Visi portalo elementai masyvūs. Pusapskritę durų angą rėmina dorėninio orderio piliastrai, antablementas ir frontonas.

Viršuje, ant frontono šlaitų, įkomponuotos dviejų sėdinčių moterų apvaliosios statulos – tikėjimo ir pamaldumo alegorijos. Metopose – reljefiniai kariniai atributai, timpane – reljefinis Oginskių herbas ir kariniai atributai.

Šv. Jonų bažnyčioje yra dveji vargonai: didieji ir Oginskių koplyčios. Anot Oginskių koplyčios vargonus tyrinėjusio Rimanto Gučo, jie buvo įrengti apie 1760 m., o vėliau perstatyti. 1974–1979 m. vargonai atkurti pagal istorinę dispoziciją ir menzūrų duomenis. Prospektas barokinis, 1 tarpsnio, papuoštas paauksuota drožyba.

Oginskių koplyčios skliautus puošia tapyta baroko stiliaus freska „Žydų gyvenimas tyruose“. Ji užima 85 m^2, sukurta XVIII a. 7–8 dešimetyje. Atnaujinta 1818 m. Freską 1891 m. pertapė Mošinskis, Sipnevskis ir Trevas, o 1976–1978 m. restauravo Andziulis, Kupčinskas, Pilipavičius, Polonskis, Vincas Stankevičius. Meniniu požiūriu ši freska itin vertinga ir įdomi. Joje ryški italų baroko dailės, ypač Dž. B. Tiepolo, įtaka. Čia vaizduojamas eucharistinės paslapties įprasminimas. Kompoziciją sudaro trys siužetiniai motyvai.

Iš devynių Šv. Jonų bažnyčioje esančių vitražų du yra Oginskių koplyčioje. Jie – 4,9x2 m dydžio, įkomponuoti dviarkiuose languose.

Apie 1860 m. koplyčios fundatoriaus kunigaikščio T. P. Oginskio

vaikaitis Irenėjus Kleopas Oginskis susirūpino šeimyninės koplyčios atnaujinimu. Jis sumanė Oginskių (Dievo Kūno) koplyčioje įrengti dviejų didelių langų vitražus. Šiam tikslui įgyvendinti jis pasikvietė žinomą „Vilniaus albumo“ leidėją Joną Kazimierą Vilčinskį, kuris garsėjo rafinuotu aristokratiniu skoniu ir neeiliniais organizaciniais sugebėjimais. Buvo nutarta vitražus daryti pusiau ornamentinius, pusiau paveikslinius. Detalius vitražų projektus nutapė pats J. K. Vilčinskis. Vitražo kartonus, pagal kuriuos Lorano ir Gazelio firma Paryžiuje pagamino vitražus, 1861 m. paruošė tapytojas J. V. Puzinas. Vitražai buvo pagaminti 1863 m. Viršutinėse kvadrose buvo pavaizduoti žymiausi šventieji Vilniaus bažnyčių paveikslai, o keturiose apatinėse kvadrose – kunigaikščių Oginskių herbai. Prasidėjus 1863 m. sukilimui, rusų administracija uždraudė statyti vitražus į jiems anksčiau paskirtą vietą. Tik 1890 m. vitražai buvo įstatyti į Oginskių koplyčios langus. Viename medalione buvo Simono Čechavičiaus (1689–1775) paveikslo kopija. 1944 m. vitražai buvo sunaikinti. 1979–1980 m. dailininkas restauratorius Antanas Garbauskas iš stiklo likučių atkūrė visą ornamentinę sistemą. Į neišlikusių medalionų vietas buvo įstatyti pilkšvi stiklai. Presbiterijos ir šoninių navų vitražai vėlesni – juos 1902 m. sukūrė Rygos dailininkas Ernestas Todesas. 1978 m. šiuos vitražus restauravo A. Garbauskas.

Vitražai yra padaryti iš plono, lygaus ir faktūrinio stiklo. Jis sujungtas švino juostelėmis. Strypais vitražo plokštuma suskaidyta į stačiakampius, kurių kiekviename įkomponuoti ovalūs arba apskriti medalionai. Juos rėmina sodrių augalinių motyvų ornamentai. Viršutiniuose medalionuose vaizduojami šventieji, apatiniuose – Oginskių herbai, viduriniuose – smulkūs rozečių ornamentai. Vitražo viršų pabrėžia laurų girlianda, kampus – žiedai; mėlyna ir raudona spalvos derinamos su geltona, žalia, violetine, pilkšva.

Šv. Jonų bažnyčios Oginskių koplyčios grindyse yra įmūryta Tado Pranciškaus Oginskio memorialinė lenta. Tokių lentų Lietuvoje reta. Memorialinė lenta padaryta 1770–1774 m., tekstas įrašytas 1777 m., papildytas 1783 m. (po T. P. Oginskio mirties). Lentos pagaminimo išlaidas apmokėjo pats T. P. Oginskis.

Tarp kitų itin vertingų Šv. Jonų bažnyčios baldų yra ir Oginskių koplyčios suolas. Jis vėlyvojo baroko stiliaus, padarytas XVIII a. pab. iš uosio ir ąžuolo. Suolo atlošas aukštas, su stogeliu, šonuose – durelės. Priekinė sienelė banguota. Lenkto plataus stogelio kampai yra voliutų pavidalo. Atloše yra intarsijos technika sukurtas Oginskių herbas.

Naujojo arsenalo (Lietuvos nacionalinio muziejaus) centrinio pastato fasado fragmentas

NAUJASIS ARSENALAS

ARSENALO G. 1, VILNIUS

Šis pastatas – pačioje Vilniaus širdyje, prie Arkikatedros, Gedimino kalno papėdėje. Prie centrinio įėjimo – paminklas karaliui Mindaugui (2003 m., h 5 m., granitas, skulptorius Remigijus Midvikis, architektai A. Nasvytis, R. Kri tapavičius, I. Alistrataitė).

Šiame pastate nuo 1986 m. veikia Lietuvos nacionalinis muziejus.

Pastato istorija siekia XIII a. – archeologiniai tyrinėjimai liudija, kad tai vienas iš seniausių Vilniaus pilių komplekso statinių. Palei jo pietinę sieną nuo XIII a. ėjo kelias iš miesto ir Žemutinės pilies į Kreivąją pilį. XIV a. čia buvo gotikinio stiliaus mūrinis statinys. Jo išorinė siena sudarė Žemutinės pilies gynybinės sienos dalį.

Išlikusiame F. Hogenbergo Vilniaus plane (1545 m.) nurodyta, kad dabartinėje Naujojo arsenalo teritorijoje buvo ilgas vieno aukšto mūrinis pastatas, kurio rytinė pusė užsibaigė švyturiu (juo Nerimi plaukiančioms baržoms būdavo apšviečiamas kelias).

Maksimiljano fon Fiurstenhofo plane (1737 m.) matyti, kad čia buvęs statinys skersiniu pastatu sujungtas su kitais dviem tuo laiku lygiagrečiai stovėjusiais pastatais.

Lietuvos nacionalinio muziejaus pastatų, jungiančių Vilniaus Senąjį ir Naująjį arsenalus, fragmentas

XVI–XVII a. šioje vietoje stovėję tarnautojų namai ir ūkiniai pastatai sudarė sudėtingą pastatų ansamblį, buvo Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvaro sudėtinė dalis. Ji stipriai nukentėjo XVII a. vykstant vidaus karams.

Yra pagrindo manyti, kad 1648–1794 m. dabartinio Naujojo arsenalo vietoje stovėjo Pilies jurisdikcijos teismo ir administracijos pastatas.

XVIII a. II p. Vilniaus vaivados (vėliau – LDK etmono) Mykolo Kazimiero Oginskio (1728–1800) nurodymu buvęs senųjų pastatų kompleksas rekonstruotas į kareivines.

Rekonstrukcijos projektą kūręs architektas Martynas Knakfusas (prieš 1742 – po 1821) Naujajam arsenalui suteikė klasicizmo bruožų. Nuo to laiko pastatas vadinamas Naujuoju arsenalu. Iki mūsų dienų savo išore jis nedaug pasikeitė. XIX a. pr. Naujojo arsenalo fasado centre pristatytas masyvių kolonų portikas. XIX a. čia vis dar veikė kareivinės.

1958–1965 m. Naujasis arsenalas pagal architekto Sigito Lasavicko ir inžinierius Napoleono Kitkausko projektą suremontuotas, 1986 m. pritaikytas Lietuvos nacionalinio muziejaus reikmėms. Čia įrengtos Lietuvos istoriją, etnografiją pristatančios ekspozicijos, taip pat rengiamos trumpalaikės kilnojamos parodos.

Kunigaikščių Oginskių nutiesta Etmonų gatvė Vilniuje (priešais Oginskių rūmus)

PASTATAS NR. 11 PILIES GATVĖJE
VILNIUS

Šiuo numeriu pažymėtas namas yra Vilniaus universiteto pastatų ansamblio šiaurės rytinėje dalyje. Jis susiformavo XVI–XIX a. Pagrindinė namo fasadinė pusė išeina į Pilies gatvę ir įsikomponuoja į šalia jo esančių namų ištisinę eilę. Pastato 3 korpusai juosia beveik keturkampio formos Mickevičiaus kiemą. Statinys yra dviejų aukštų. Rytiniame ir šiauriniame namo korpusuose yra gotikiniai rūsiai su cilindriniais skliautais.

XVI a. šioje vietoje prie gatvės stovėjo 3 namai.

1724 m. jų savininkas Andrius Oginskis nusipirko gretimą namą ir visus namus užrašė Vilniaus universitetui, palikęs teisę jais naudotis seseriai T. Oginskytei-Masalskienei.

1749 m. per gaisrą namai nukentėjo. Kiek mažiau ugnis palietė pastato šiaurės rytinę dalį. Kiti namo korpusai po gaisro nebuvo laiku atstatyti, todėl greitai sunyko.

XVIII a. II p. visi tie namai buvo perstatyti – sujungti į vieną pastatą. Tada jis priklausė vyskupui Ignotui Masalskiui, kuris 1775 m.

Pilies gatvės pastatas Nr. 11 (Vilnius)

jį perleido Edukacinei komisijai. 1794 m. balandžio 16 d. – rugpjūčio 10 d. šiame pastate buvo sukilėlių vyriausybės būstinė. Iki 1805 m. čia buvo kadetų korpuso būstinė, nuo 1808 m. veikė gimnazija, 1812–1815 m. – karo ligoninė.

Iki 1830 m. šiame name prie gatvės pusės buvo įrengtas Vilniaus universiteto rektoriaus butas. Dėl šios priežasties pastatas kurį laiką vadintas Rektorių namu. Kitose patalpose specialiai įrengtuose butuose gyveno universiteto profesoriai.

1832 m. pagal architekto Karolio Podčašinskio projektą pastatas buvo rekonstruotas ir pritaikytas gimnazijai. 1873 m. pagal architekto Jono Levickio projektą pristatyta vakarinė namo dalis, per antrąjį aukštą pastatas koridoriais sujungtas su gretimais namais. 1919 m. pastate įrengtos Vilniaus universiteto auditorijos ir kabinetai.

1968 m. pagal architekčių Elenos Urbonienės ir Zitos Vanagaitės projektą iš dalies restauruotas pastato gotikinis korpusas, medinės perdangos pakeistos gelžbetoninėmis.

Pastatas yra turistų, sostinės gyventojų labiausiai lankomoje Pilies gatvėje, prie Vilniaus arkikatedros ir Gedimimo kalno papėdės. Čia dažnai vyksta įvairūs kultūriniai renginiai, prekiaujama dailės kūriniais, suvenyrais, greta – daug kavinių, restoranų, parduotuvių.

Lietuvos rašytojų sąjungos rūmų fasadas iš vakarų pusės

LIETUVOS RAŠYTOJŲ SĄJUNGOS RŪMAI
SIRVYDO G. 6, VILNIUS

Nuo XVI a. sklypas, kuriame stovi šie rūmai, priklausė Vilniaus vienuoliams karmelitams. 1778 m. iš jų mūrinį namą ir sklypą prie vienuolyno nupirko T. Voinickis. 1839 m. jis gavo leidimą vietoje senojo namo pastatyti naujus mūrinius dviejų aukštų rūmus. Juos suprojektavo architektas Karolis Gregotovičius pagal pavyzdinį projektą iš 1812 m. miestiečių namų albumo.

Stilingi neobarokiniai rūmai pastatyti 1839–1868 m. Vėlesniais metais sklypo ir rūmų savininkai dažnai keitėsi. 1894 m. rūmus nupirko grafas A. Tiškevičius, 1909 m. – Rietavo valdytojo Bogdano Oginskio žmona kunigaikštienė Marija Potulickaitė-Oginskienė (1855–1927). 1944 m. spalio mėnesį rūmai perduoti Lietuvos rašytojų sąjungai. Jai šis pastatas priklauso iki šiol. Čia taip pat veikia ir Rašytojų sąjungos klubas, leidykla. 1945–1947 m. šio pastato rytiniame korpuse yra gyvenęs rašytojas Petras Cvirka.

Rūmų viduje – turtingai dekoruota laiptinė. Pastate yra išlikusių įspūdingų paminklinių krosnių, baldų, sietynų, medžio drožinių. Rūmai gražiai restauruoti.